

3 INTARPAS

REGIONŲ DEMOGRAFINIAI BEI DARBO RINKOS SKIRTUMAI IR JŲ POVEIKIS NAMŲ ŪKIŲ DISPONUOJAMOSIOMS PAJAMOMS

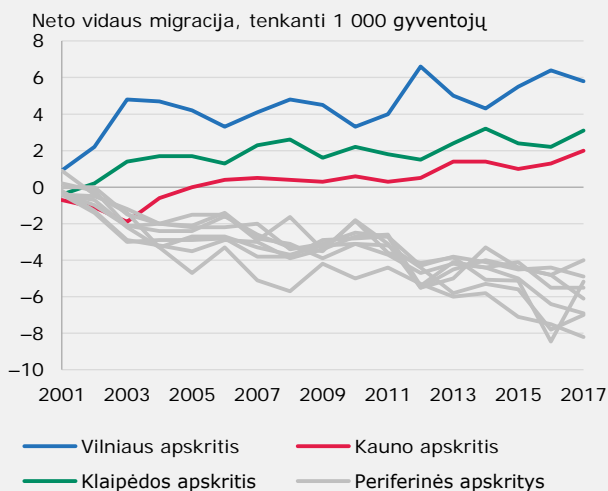
Lietuva susiduria su nemenkais regioniniais demografinės raidos skirtumais. Nors gimstamumas ir mirtingumas apskrityse yra gana panašus, migracija skiriasi reikšmingai. Vilniaus apskrityje grynoji tarptautinė emigracija, tenkanti tūkstančiui gyventojų, 2012–2017 m. sudarė 5,2, o kitose apskrityse – 8,5 asmens. Dar labiau skyrėsi vidinė migracija (kai iš vienos apskrities išvykstama į kitą). Atvykusiųjų į didžiausias apskritis buvo daugiau nei išvykusiųjų, o skirtumas, tenkantis tūkstančiui gyventojų, sudarė 3,1 asmens. Periferinėse apskrityse situacija buvo priešinga ir minėtas rodiklis buvo –5,0 asmens. Per 18 metų vidinės migracijos skirtumai reikšmingai padidėjo ir dabar periferinės apskritys dėl jos neteka daug daugiau gyventojų nei anksčiau (žr. A pav.).

Pagal bendrą (tarptautinę ir vidinę) grynąją migraciją apskritis galima suskirstyti į tris grupes.

Vilniaus apskrityje bendra grynoji migracija, tenkanti tūkstančiui gyventojų, 2012–2017 m. buvo 0,5 asmens. Kauno ir Klaipėdos apskrityse ji sudarė apie 7,0, o periferinėse apskrityse – 13,7 asmens. Tokia migracijos raida labiausiai paveikė jaunų, 25–39 m. amžiaus, gyventojų skaičių. Vienintelėje Vilniaus apskrityje jis buvo iš esmės stabilus. Kauno ir Klaipėdos apskrityse šis skaičius sumažėjo tiek tiek daugiau nei ketvirtadaliu, kitose apskrityse – maždaug per pusę (žr. B pav.).

Migracija iš periferinių apskričių į didmiesčių apskritis didėjo.

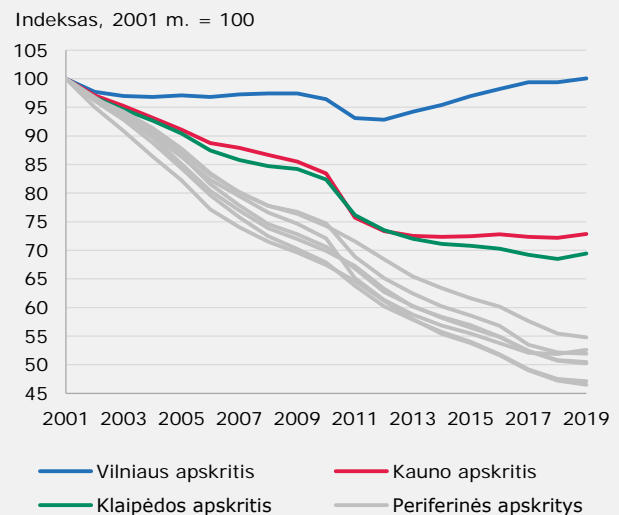
A pav. Grynoji vidaus migracija



Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Per 18 metų periferinėse apskrityse jaunų gyventojų sumažėjo maždaug per pusę.

B pav. 25–39 m. amžiaus gyventojų skaičiaus kaita



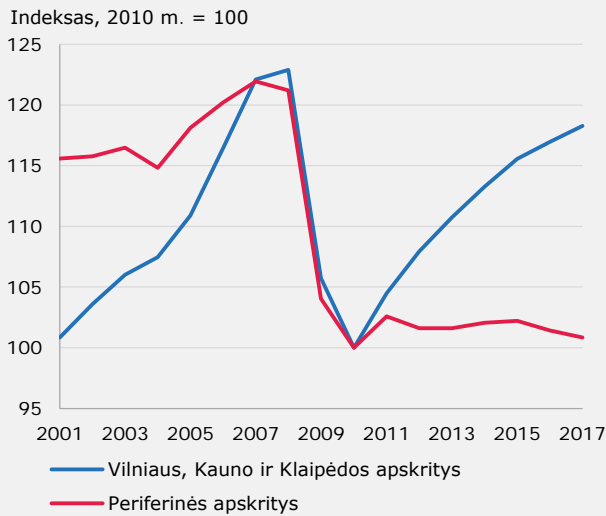
Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Minėti migracijos ir gyventojų amžiaus struktūros skirtumai lemia ir skirtingą darbo rinkos raidą apskrityse.

Pavyzdžiui, didesnė santykinai jauno amžiaus gyventojų dalis didmiesčių apskrityse prisideda prie didesnio užimtumo ir mažesnio nedarbo lygio. Tačiau šiuos rodiklius veikia ne tik demografiniai pokyčiai, bet ir šalies ekonomikos raida, pavyzdžiui, mažėjanti žemės ūkio reikšmė, paslaugų sektoriaus plėtra ir kt. Reikšmingai apskrityse skyrėsi darbo vietų skaičiaus tendencijos, ypač po ekonominės krizės (žr. C pav.). Per krizę tiek didmiesčių, tiek periferinėse apskrityse darbo vietų skaičius sumažėjo apie penktadaliu, tačiau po krizės pastarosiose apskrityse šis skaičius nepadidėjo ir tebebuvo toks pat kaip ir 2010 m. Skyrėsi ir nedarbo lygis: iki krizės tiek didmiesčių, tiek periferinėse apskrityse nedarbo lygis visą laiką buvo vienodas, tačiau po krizės pastarosiose jis visą laiką buvo maždaug dvigubai didesnis nei didmiesčių apskrityse (žr. D pav.).

Po krizės darbuotojų skaičius periferinėse apskrityse nepadidėjo.

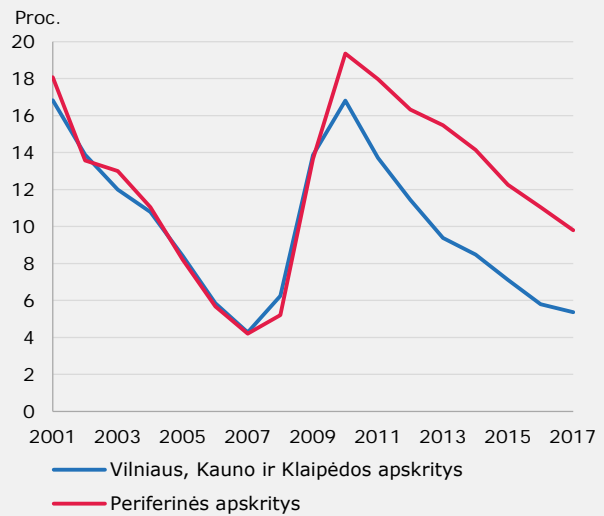
C pav. Sąlyginis darbo vietų skaičius



Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Po krizės nedarbas periferinėse apskrityse tapo dvigubai didesnis nei didmiesčiuose.

D pav. Nedarbo lygis

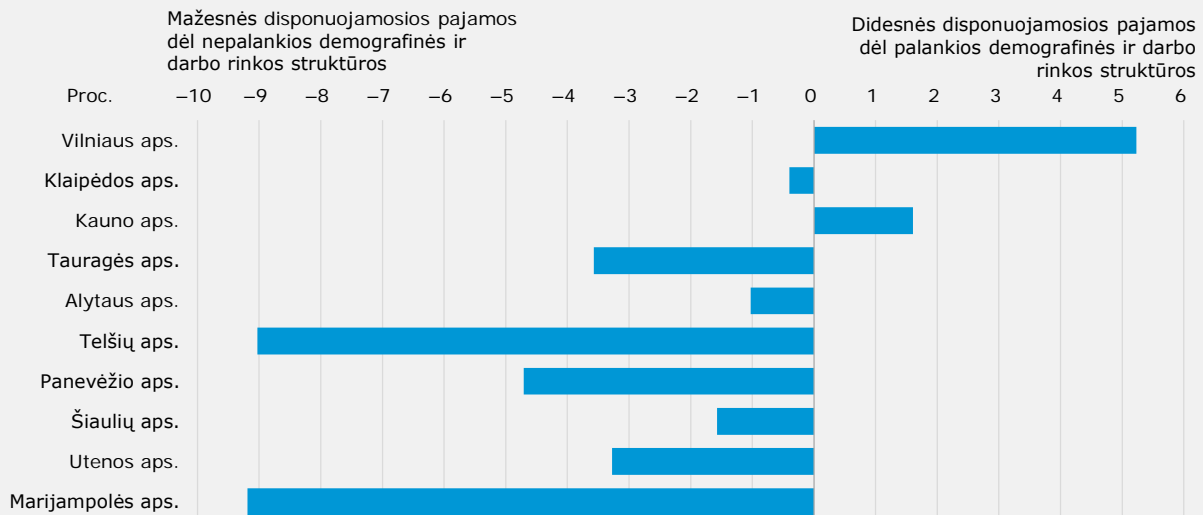


Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Demografiniai ir darbo rinkos rodikliai daro reikšmingą įtaką ir apskričių namų ūkių disponuojamųjų pajamų struktūrai. Kalbant apie disponuojamas pajamas, tenkančias vienam namų ūkio nariui, pažymėtina, kad didesnė užimtų gyventojų dalis užtikrina santykinai didesnes disponuojamas pajamas ir tam tikroje apskrityje teikiamų paslaugų ir prekių paklausą. Blogesnė padėtis yra apskrityse, kuriose santykinai didesnę gyventojų dalį sudaro pensinio amžiaus gyventojai. Kadangi vidutinė senatvės pensija yra reikšmingai mažesnė už VDU, tai lemia ir santykinai mažesnes tam tikros apskrities vidutines disponuojamas pajamas. Dar nepalankesnė yra apskričių, kuriose santykinai didesnė darbo neturinčių ar net neieškančių gyventojų dalis, padėtis. O blogiausia padėtis yra apskričių, kuriose santykinai daugiau yra jaunų žmonių (0–14 m. amžiaus), nes ši gyventojų grupė negeneruoja jokių pajamų.

Demografiniai ir darbo rinkos skirtumai tarp Lietuvos apskričių gali nulemti iki 10 proc. siekiantį disponuojamųjų pajamų, tenkančių vienam namų ūkio nariui, nuokrypį nuo Lietuvos vidurkio.

E pav. Demografinės ir darbo rinkos struktūros įtaka disponuojamųjų pajamų, tenkančių vienam namų ūkio nariui, nuokrypiui nuo šalies vidurkio Lietuvos apskrityse 2017 m.



Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Demografiniai ir darbo rinkos skirtumai tarp Lietuvos apskričių gali nulemti iki 10 proc. siekiantį disponuojamųjų pajamų, tenkančių vienam namų ūkio nariui, nuokrypį nuo Lietuvos vidurkio (žr. E pav.). Metinio pajamų ir gyvenimo sąlygų statistinio tyrimo duomenys suteikia galimybių įvertinti, kiek ir kokias pajamas gauna anksčiau minėtų gyventojų grupių atstovai. Pagal šio tyrimo duomenis, 2017 m. vieno namų ūkio nario vidutinės disponuojamosios pajamos sudarė 436 Eur, tačiau yra reikšmingų skirtumų tarp anksčiau išskirtų gyventojų grupių pajamų lygių. Didžiausias vidutinės disponuojamosios pajamas gauna 15–63 m. amžiaus užimtieji asmenys (vidutiniškai 691 Eur⁸), kitų grupių pajamos yra mažesnės: 64 m. ir vyresnių asmenų – beveik 60 proc. 15–63 m. amžiaus užimtųjų asmenų pajamų (392 Eur⁸), 15–63 m. amžiaus bedarbių ir neaktyvių gyventojų – tik apie 20 proc. (atitinkamai 161 ir 131 Eur⁸), 0–14 m. amžiaus asmenys negauna jokių pajamų. Remiantis šiais atskirų gyventojų grupių pajamų lygiais ir apskričių demografinė bei darbo rinkos gyventojų grupių struktūra, galima įvertinti, kokią dalį disponuojamųjų pajamų, tenkančių vienam namų ūkio nariui, nuokrypį nuo Lietuvos vidurkio gali nulemti demografiniai ir darbo rinkos struktūros skirtumai. Skaičiavimai rodo, kad dėl pastarojo veiksnio disponuojamosios pajamos, tenkančios vienam namų ūkio nariui, apskrityse nuo Lietuvos vidurkio gali skirtis iki 10 proc. (tai sudaro šiek tiek daugiau nei 40 Eur)⁹. Pavyzdžiui, Vilniaus apskrityje dėl palankios demografinės ir darbo rinkos struktūros vieno asmens disponuojamosios pajamos 2017 m. galėjo būti daugiau nei 5 proc. didesnės už šalies vidurkį, o Marijampolės ir Telšių apskričių – beveik 10 proc. mažesnės.

⁸ Į šias pajamas nepatenka socialinės išmokos šeimai ir vaikams, socialinės išmokos būstui išlaikyti, socialinės išmokos socialinės atskirties ir kitais atvejais, pajamos iš turto ir nuomos, grąžintas pajamų mokestis, pinigine parama kitiems namų ūkiams (ir kitos pajamos).

⁹ Demografinės ir darbo rinkos struktūros analizei įprasta naudoti gyventojų ir užimtumo tyrimo statistikos duomenis, kurie skiriasi nuo intarpe naudotų metinio pajamų ir gyvenimo sąlygų statistinio tyrimo duomenų. Pastarųjų pasirinkimas grindžiamas noru naudoti vieną duomenų šaltinį, kuriame būtų pateikiama gyventojų pajamų bei demografinės ir darbo rinkos struktūros duomenys.